

Arbejde, krop og sundhed

Kroppen i arbejdet er et centralt tema i arbejdslivsforskningen. Nedslidning, ulykker og sygdomme som konsekvenser af belastninger i arbejdet har i mange år udgjort en grundstamme, ikke mindst i den arbejdsmedicinske forskning. Dette fokus på *belastning af kroppen* er også et omdrejningspunkt i Arbejds miljøloven, hvor målet om et sikkert og sundt arbejdsmiljø sigter på at sikre, at kroppen (og psyken) kan holde til arbejdets belastning i et helt arbejdsliv.

Imidlertid har vi i de senere år set et nyt fokus på kroppen i arbejde; på det kropsarbejde – *arbejde med egne og andres kroppe* – som kræves i det moderne arbejde (Wolkowitz 2006). Det sker på forskellige måder.

Medarbejderens krop og sundhed, og bestræbelserne på at optimere og arbejde med egen krop, betragtes i stigende grad som et anliggende for ledelse og som afgørende for virksomheders produktivitet. Medarbejdere og deres kroppe er derfor i stigende grad mål for sundhedsfremmende initiativer og indsatser på arbejdspladsen, idet den sunde krop ofte forbindes med idealer om den ansvarstagne, effektive og udviklingsorienterede medarbejder, som præger det moderne arbejde. Dermed kobles idealer om kroppen sammen med forestillinger om professionalisme (Mik-Meyer 2009; Lehn-Christiansen 2011).

En anden måde hvorpå kropsarbejdet kommer i fokus er det 'æstetiske arbejde', der må udføres for at opnå de rette kropslige udtryk til jobbet i form af stil, påklædning, fysisk fremtoning m.m. Denne form for arbejde på egen krop er selvsagt ikke ny, men bliver mere fremtrædende i takt med et stigende fokus på kundeservice og kundeop-

levelse som en central del af alt arbejde. Ligesom Nickson & Warhust (2007), som udviklede begrebet 'observerer', efterspørger servicesektoren i stigende grad mennesker som har 'stil', er 'trendy', 'attraktive', 'veltalende og smarte'. Disse bløde formuleringer refererer i høj grad til bestemte klasespecifikke normer om, hvordan man fører sig frem, og litteraturen om æstetisk arbejde trækker derfor på Bourdieus habitus-begreb for at begribe dette kropsarbejde, som går langt videre end til krav til påklædning, frisure og make-up (Witz m.fl. 2003).

Endelig udfører mange faggrupper på forskellig vis kropsarbejde, idet de arbejder direkte med andres kroppe. Et eksempel på dette er sundheds- og omsorgsområdet, hvor borgere og patienters kroppe helbredes, behandles, plejes, monitoreres og trænes. Som flere forskere peger på, har de kropslige elementer af arbejdet implikationer for arbejdets status. Ikke kun har kroppens arbejde traditionelt mindre status end åndens. Der er også tale om et 'smudshierarki', hvor omgang med tabuiserede kropslige elementer får betydning for arbejdets placering i det samfundsmæssige statushierarki. For eksempel er omgang med 'kroppens negativiteter' (sved, urin, afføring mv) stærkt tabuiseret og medvirker til en lav status (Douglas 1966; Twigg 2000). Men også i servicearbejde som wellness-centre, massageklinikker osv., hvor kroppen eller dele af den forskønnes, plejes og forkæles m.m., er kropsarbejdet centralt. Også denne form for kropsarbejde implicerer ofte en håndtering af tabuiserede og seksualiserede elementer, og er derfor usynliggjort i mange fremstillinger af arbejdet (eks. Wolkowitz m.fl. 2013).

Disse former for arbejde med og på egne og andres kroppe er omdrejningspunktet for dette temanummer om krop, arbejde og sundhed. De nye måder at forbinde arbejde, krop, æstetik og sundhed på medvirker potentielt til at skabe nye idealer om medarbejderskab og professionalisme, og dermed også til at skabe grundlag for nye former for eksklusion. Ligeledes kan arbejdet opleves potentielt konfliktfuldt og ambivalent, da gængse grænser mellem privat- og arbejdsfæren ofte overskrides, når kroppen og dens tilstand, udtryk og sundhed bliver genstand for arbejde og ledelse. Arbejdet med andres kroppe er ikke en ny tendens, men for eksempel omsorgsforskningen har hidtil især haft fokus på relationelle og emotionelle aspekter af arbejdet, mens de kropslige dele af arbejdet er underbelyste. Her bringer et fokus på kropsarbejdet nye indsigter om de udfordringer, kropsarbejdet giver for at skabe professionel identitet i arbejdet og de dilemmaer, som medarbejderne skal håndtere i samspillet med klienter og borgere.

Dette temanummer når selvsagt ikke omkring hele dette brede felt, men formår alligevel at belyse både arbejdet med andres og med egen krop fra forskellige vinkler. Bidragene tager alle udgangspunkt i arbejdet i social- og sundhedssektoren. De to første handler om arbejde med andres kroppe og inddrager begreber om 'dirty work' i deres analyse af arbejdet, mens det tredje bidrag har fokus på forholdet mellem patienters kropspraksisser og professionel etik. Med til temanummeret hører også en kronik, som med sit fokus på sundhed som genstand for ledelse diskuterer arbejdet med egen krop i en arbejdsmæssig kontekst.

Temanummeret indledes med en artikel af Mie Engen, "Kroppen i socialpædagogisk arbejde". Fokus for denne artikel er arbejdet med svært udviklingshæmmede mennesker. Den bygger på en etnografisk undersøgelse af, hvordan kropslige, inter-

aktive processer og magtrelationer mellem beboere og medarbejdere i et botilbud for udviklingshæmmede udfolder sig i forbindelse med hjælp til dagligdagsopgaver. Engen peger på, hvordan kropsarbejde, som involverer direkte kropslig kontakt med beboeren, er krævende og lægger beslag på mange kognitive, tidsmæssige og følelsesmæssige ressourcer. Medarbejderne skal håndtere sårbarhed, urovækkende elementer og grænseproblematikker, og her bliver konflikt og modmagt fra beboernes side en forventelig reaktion, hvis mestring også bliver en del af det professionelle.

I artiklen "Rehabiliterende kropsarbejde i hjemmeplejen" ser Agnete Meldgaard Hansen på kropsarbejdet i hjemmeplejen. Dette arbejde undergår for tiden en omfattende forandring med implementeringen af den såkaldte hverdagsrehabilitering. Hverdagsrehabilitering indebærer, at hjemmeplejens medarbejdere ændrer deres traditionelle 'kompenserende' pleje- og omsorgsarbejde. De skal i stedet aktivere, træne og rehabiliterer ældre borgere til at kunne klare sig selv. Artiklen viser, hvorledes dette også transformerer de ansattes opfattelse af deres indsats og udvikler et nyt optimistisk narrativ om arbejdet, samtidig med at plejeinteraktionerne ændres, således at arbejdet bliver mere fysisk distanceret, og der etableres nye former for rehabiliterende berøringer. Disse nye arbejdspraksisser og forståelser af arbejdet åbner for, at hjemmeplejearbejdet opfattes som en mindre 'beskidt' form for arbejde, mens der samtidig opstår andre potentialer for konflikt i arbejdet, idet borgerne ikke altid deler ambitionerne om øget uafhængighed og kropslig egenomsorg.

Den tredje artikel "Moralske kroppe – etik, tillid og kropspraksisser i sundhedsprofessionelles arbejde" omhandler selve arbejdet i sundhedssektoren og fokuserer på emnet om patient-centreret behandling og pleje. I artiklen analyserer Jo Krøjer & Sine Lehn-

Christiansen, hvorledes de professionelle samarbejde om patientcentreret behandling og pleje aktualiserer patientens kropslighed, og hvordan patienters kropslige praksis indgår i de professionelle forhandlinger om professionel etik. Empirisk tager artiklen afsæt i forskellige faggrupper (læger, jordemødre, sygeplejersker) samarbejde på en fødeafdeling, og analyserne viser, hvordan dette arbejde involverer at nå til enighed om forskellige professionelle etikker, kropslige praksisser, og hvad der vurderes moralsk af sundhedspersonalet. Artiklen kaster derved lys over, hvordan samarbejde på tværs, professionel etik og kropslig praksis flettes sammen i det daglige arbejde på fødegangen.

I den sidste artikel, som er udenfor tema, undersøger Maja Sasser, hvordan pædagogiske medarbejdere i danske dagsinstitutioner skaber identitet og mening i arbejdet på et felt præget af store forandringer af, hvad der samfundsmæssigt forstås som arbejdets mål og kerne. På baggrund af kvalitative casestudier i to dagsinstitutioner peger hun på sameksistensen af principielt forskellige forståelsesrammer for det pædagogiske arbejde; en omsorgsorienteret og en læringsorienteret tilgang. Men hun viser også, at denne sameksistens ikke nødvendigvis ud-

mønter sig i konflikter og forskellige prioriteter i daglig praksis, men snarere i forskellige meningstilskrivninger til praksis. Hun peger imidlertid også på, hvordan nye samfundsmæssige forståelser af daginstitutionens rolle og de tilhørende praksisser i form af læreplaner og dokumentation lettere kan gøres meningsfulde indenfor den læringsorienterede tilgang, og dermed potentielt underordner og marginaliserer den omsorgsorienterede tilgang.

Endelig, i temanummerets kronik, diskuterer Gitte Isling og Sara Frøslev Nielsen på baggrund af et universitetsspeciale de omsiggribende, sundhedsfremmende tiltag, som findes på rigtig mange danske arbejdspladser. Kronikken beskæftiger sig med en ny side af krop og sundhed, idet de to forfattere rejser spørgsmålet, om virksomhedernes sundhedsfremmende indsatser placerer de ansatte i en situation, hvor de ikke kan vælge at forholde sig skeptisk til sundhedspolitikken på arbejdspladsen, da det potentielt undergraver deres værdi som medarbejdere.

God Læselyst

Annette Kamp, Agnete Meldgaard Hansen, Jo Krøjer og Pernille Tanggaard Andersen

Temareaktion

REFERENCER

- Douglas, M. (1966): *Purity and Danger. An analysis of concepts of pollution and taboo*, London, Routledge and Paul Keegan.
- Lehn-Christiansen, S. (2011): Health promotion viewed as processes of subjectification in the education of Danish Social and Healthcare Workers, i *Journal of Social Work Practice*, 25, 311–322.
- Mik-Meyer, N. (2008): Ledelse af intimsfæren. Sundhedsledelse og konstruktionen af overvægtige som risiko, i C. Sløk & K. Villadsen: *Velfærdsledelse. Ledelse og styring i den selvstyrende velfærdsstat*, København, Hans Reitzel, 156-178.
- Nickson, D. & C. Warhurst (2007): Employee experience of aesthetic labour in retail and hospitality, i *Work Employment and Society*, 21, 1, 103-120.
- Twigg, J. (2000): Carework as a form of bodywork, i *Ageing & Society*, 20, 389-411.
- Witz, A., C. Warhurst & D. Nickson (2003): The labour of aesthetics and the aesthetics of organization, i *Organization*, 10, 33-54.
- Wolkowitz, C. (2006): *Bodies at Work*, London, Sage Publications.
- Wolkowitz, C. m.fl. (2013): *Body/Sex/Work. Intimate, embodied and sexualized labour*, Houndmills, Basingstoke, UK, Palgrave MacMillan.